

ALKE-keskustelut 20.3.2025

Teema 1: Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen

1. Keskeiset keskustelukysymykset

- Miten luomme paremmat edellytykset luonnon monimuotoisuustyön toimeenpanolle nykyisessä toimintaympäristössä (EU:n ennallistamisasetuksen ja alueelliset LUMO-ohjelmat)?
- Eri rahoitusinstrumenttien käyttö luonnon monimuotoisuutta turvaavien ja parantavien hankkeiden toteutuksessa, esimerkiksi ympäristö- ja ilmastohankkeet, sekä esimerkkejä onnistuneista hankkeista. Miten näitä instrumentteja voisi kehittää ja hyödyntää tehokkaammin jatkossa?
- Mikä on alueiden rooli sekä luonnon monimuotoisuuden turvaamisen mahdollisuudet ja pullonkaulat?

2. Nykytila

Aluekehittämisen painopiste ”vetovoimainen elinympäristö ja monimuotoinen luonto” pitää sisällään ajatuksen ihmisten ja elinkeinoelämän sekä luonnon kannalta tasapainoisesta kehityksestä, joka tukee alueiden elinvoimaisuutta, ihmisten hyvinvointia ja luonnonvarojen kestäväää käyttöä.

Luonnon monimuotoisuus on ihmistoiminnan seurauksena heikentynyt, ja luontaiset elinympäristöt ovat vähentyneet ja pirstoutuneet. Luontokadon pysäyttämiseksi luonnon tilaan suoraan kohdistuvia paineita on vähennettävä esimerkiksi maa-alueiden ja luonnonvarojen käytön kestävyyttä kehittämällä sekä etenkin valtavirtaistamalla luonnon monimuotoisuuden kestävään käytön periaatteita eri toimialoille ja sektoreille. Luonnonvarojen kestävä käyttö huomioi luonnon ekologisen kantokyvyn eikä ylitä luonnon kykyä uusiutua ja palautua. Lisäksi luonnon tilaa on parannettava suojelun, ennallistamisen ja hoidon keinoin.

ALKE-päätöksessä aluekehittämisen tavoitetilä on, että ilmastonmuutoksen riskit on tunnistettu ja muutosta on hillitty kansallisin ja alueellisin toimenpitein ja edetty määrätietoisesti kohti hiilineutraaliustavoitteen saavuttamista ja sen jälkeen hiilinegatiivisuutta sekä luonnon monimuotoisuustavoitteita, luontokadon pysäyttämistä ja luonnon tilan parantamista. Lisäksi luonnonvarojen käyttö on taloudellisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti kestäväää sekä alueellisesti oikeudenmukaista. Kiertotalouden liiketoimintamallit ja biotalouden arvonalisän kestävä kasvattaminen ovat kehittymässä vallitsevaksi talouden toimintamalliksi.

Eri alueilla suomalaisen luonnon eri piirteet korostuvat, ja myös luontokato näkyy eri tavoin. Luonto on keskeinen alueiden vetovoimatekijä, jolla on merkitystä paitsi matkailun myös alueen nykyisten ja tulevien

asukkaiden hyvinvoinnin kannalta. Erityinen luonto houkuttelee kävijöitä kaukaakin, mutta myös alueen tavanomainen luonto on tärkeää erityisesti ihmisten viihtyvyydelle ja jokapäiväiselle virkistäytymiselle. Monipuolisten ja eheiden ekosysteemien myötä järvet säilyvät kirkkaina, kalastamaan, marjastamaan ja metsästämään on helppoa päästä ja luonnon tarkkailuun on runsaasti erilaisia mahdollisuuksia. Luontokato puolestaan heikentää muun muassa edellä lueteltuja mahdollisuuksia sekä alueiden vetovoimaisuutta.

Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen on samalla ilmastonmuutokseen sopeutumista, koska monimuotoinen luonto kestää ja sietää paremmin ilmastonmuutoksen vaikutuksia. Ekosysteemien monimuotoisuuden ja toiminallisuuden väheneminen tekevät ekosysteemeistä alttiita erilaisille häiriöille. Ilmastonmuutoksen myötä yleistyvät sään ääri-ilmiöt ja nopeasti lämpenevä ilmasto ovat uhka ekosysteemeille ja niihin perustuville elinkeinoille. Ekosysteemien iskunkestävyyden parantaminen on näiden elinkeinojen turvaamisen kannalta tärkeää.

Alueiden mahdollisuudet ja tavat käyttää luonnonvaroja ovat erilaisia ja alueiden elinkeinot ovat usein rakentuneet tietynlaisen luonnon hyödyntämisen ympärille ja varaan. Luontokadon pysäyttämiseksi tarvittava siirtymä luonnon kestävään käyttöön asettaa siten eri alueille erilaisia haasteita. Alueiden kyky ja edellytykset siirtymään ovat erilaiset ja siten myös tarvittavat toimet ja rahoitus ovat ainakin jossain määrin erilaisia.

Alueidenkäytön suunnittelulla on merkittävä rooli luonnon monimuotoisuuden turvaamisessa sen luodessa edellytyksiä ekologisten käytävien ja viherrakenteiden säilymiselle. Samalla voidaan sovittaa yhteen eri tarpeita. Myös luontopohjaiset ratkaisut voivat tarjota ratkaisuja erilaisten tavoitteiden yhteensovittamiseen. Luontopohjaiset ratkaisut voivat parhaimmillaan vähentää luonnon monimuotoisuuden heikentymistä, edistää ilmastonmuutoksen hillintää ja sopeutumista sen vaikutuksiin.

Luonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi on runsaasti hankkeita käynnissä ja toimia tehdään osana sektorien päivittäistä toimintaa. Suomessa tehdään jo merkittäviä toimia luonnon tilan parantamiseksi esimerkiksi Helmi-, Sotka-, METSO-, Ahti- ja NOUSU-ohjelmissa sekä eri politiikkasektorien ympäristötoimin. Luonnon ennallistamisen hankkeet ovat konkreettisia ja niiden vaikutukset sekä luonnon monimuotoisuuteen että alueen elinvoimaan ovat parhaassa tapauksessa nopeasti nähtävissä. Toimet ovat kuitenkin nykymittakaavassaan riittämättömiä luontokadon pysäyttämiseksi.

Hyvinä esimerkkeinä ennallistamisen ja elinvoiman yhdistämisestä toimivat NOUSU-ohjelman kautta eri puolilla Suomea toteutettavat hankkeet vaelluskalojen elinolosuhteiden parantamiseksi. Vaelluskalakantojen palauttaminen edellyttää virtavesien kunnostamista esimerkiksi vaellusesteitä poistamalla. Hankkeissa on usein samanaikaisena tavoitteena elvyttää virtavesiluontoa ja toisaalta nostaa alueen virkistyskäyttöarvoja. Kunnostettavat virtavesien koskialueet ovat uhanalaisten kalakantojen elinehto, mutta samalla näyttäviä ja usein helposti lähestyttäviä matkailu- ja virkistyskohteita. NOUSU-hankkeisiin on saatavilla valtion avustusta maksimissaan 50 %. Hankkeiden toteutumisen edellytyksenä on paikallistahojen aktiivisuus ja motivaatio toimenpiteiden edistämiseksi, sekä muun omarahoitusosuuden löytyminen yleensä useita eri rahoituslähteitä hyödyntämällä. Erittäin positiivisia kokemuksia uhanalaisten kalakantojen elvyttämisestä ja samalla alueellisten virkistyskäyttöarvojen luomisesta on saatu esimerkiksi

Varkauden Ämmäkoskelta, Kuusamon Kuusinkijoelta, Savonlinnan linnanvirralta, Rautjärven Hiitolanjoelta sekä Sysmän Tainionvirralta.

Luonnon monimuotoisuuden yhteydestä aluetalouden elinvoimaan tarjoaa esimerkin myös Metsähallituksen luontopalvelut, joka on selvittänyt kansallispuistojen aluetaloudellisia vaikutuksia. Selvityksen mukaan vuonna 2024 kaikkien 41 kansallispuiston kävijöiden kokonaistulo- ja työllisyysvaikutukset olivat yhteensä 285,8 milj. euroa ja 2 247 henkilötyövuotta sekä kaikkien kuuden valtion retkeilyalueen vastaavasti 12,4 milj. euroa ja 105 henkilötyövuotta.

Luonnonsuojelulain uudistuksen myötä alueellisten LUMO-ohjelmien (so. toimeenpanosuunnitelmat) merkitystä vahvistettiin ja ne voivat toimia tärkeänä alueiden luonnon monimuotoisuutta turvaavia toimia kokoavana ja priorisoivana suunnitelmana. Luonnon monimuotoisuuden turvaamisessa laaja yhteistyö ja toimien kustannusvaikuttavuus, mukaan lukien toimien oikeanlainen ja alueen erityispiirteet huomioiva kohdentaminen, on tärkeää. Luonnon tilan parantaminen ja luonnon monimuotoisuuden turvaaminen edellyttävät myös monenlaista osaamista toimenpiteiden suunnittelusta konkreettiseen konetyöhön. Tällaisen kapasiteetin kasvattamisessa, osaajiin, osaamiseen ja kalustoon investoitaessa, ennustettava ja vakaa toimintaympäristö on ensisijaista. Myös tämä korostaa luontokadon pysäyttämiseksi alueilla laadittavien alueellisten toimeenpanosuunnitelmien merkitystä.

Ennallistamisasetuksen voimaantulon myötä luonnon tilan parantamiselle on aikaan sidotut määrälliset oikeudellisesti velvoittavat tavoitteet aina vuoteen 2050 saakka. Kansallisesti laadittavan ennallistamissuunnitelman myötä keinot, joihin asetuksen tavoitteisiin pääsemiseksi ryhdytään, tulevat täsmentymään. Selvää kuitenkin on, että toimia tarvitaan aikaisempaa enemmän ja että eri toimien yhteisvaikutuksia tulee julkisen rahoituksen vastuullisen käyttämisen nimissä tarkastella aikaisempaa monipuolisemmin.

Erilaisia EU:n rahoitusinstrumentteja on tarjolla esimerkiksi alueiden kehittämiseen ja alueiden välisten hyvinvointierojen tasaamiseen sekä maaseudun kehittämiseen. Näitä rahoitusinstrumentteja on käytössä myös luonnon monimuotoisuuden turvaamiseen liittyvien hankkeiden toteutukseen kansallisten ja alueellisten painopisteiden mukaisesti. Monimuotoisuuden turvaamisen merkitys alueiden elinvoimatekijänä ja aluetaloudelle on alettu tunnistaa vasta viime vuosina. Myös käsitys kustannusvaikuttavista toimista, joiden yhteishyödyt ovat merkittävimmät, on yhä lisääntynyt.

2.1 Maakuntien näkemykset luonnon monimuotoisuuden turvaamiseen

Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen on keskeinen osa Suomen aluekehitystä ja sen tulevaisuuden pohja. Maakunnat painottavat valtion ja alueiden tiivistä, poikkihallinnollista yhteistyötä, vuorovaikutusta ja tukea luonnon monimuotoisuuden vahvistamiseen. Keskeistä on huomioida alueiden erilaisuus ja tarpeet. Erityisesti maa-, metsä- ja kaivannaistalous, matkailu sekä kasvukeskusten yhdyskuntarakenteen laajentamispaineet ja ekologinen kestävyys tulee pystyä yhteensovittamaan.

Monimuotoisuuden vahvistamisen keskeisiä toimenpiteitä maakunnissa ovat suojelualueiden määrän lisääminen, ennallistaminen, talousmetsien monimuotoisuuden vahvistaminen ja vesivarojen hallinta. Vesiekosysteemien kunnostus ja tehokkaampi vesivarojen hallinta ovat tärkeitä huoltovarmuudenkin kannalta.

Kestävän maankäytön perustana tulee olla ekologisten käytävien ja viherrakenteiden huomioiminen kaavoituksessa ja maankäytönsuunnitelmissa. Maakuntakaava on usein ainoa maankäytön suunnitelma taajama-alueiden ulkopuolella, ja sillä on merkittävä vaikutus luonnonvarojen käyttöön. Kaavoituksen avulla voidaan tukea lajien liikkumismahdollisuuksia ja varmistaa viherrakenteiden säilyminen.

Vihreän siirtymän hankkeiden ja investointien edistämisessä ja vaikutusten arvioinnissa tulee lainsäädännön muutoksia seurata tarkasti ja ennakoiden, ja varmistaa ettei luonnon monimuotoisuuden parantamisen vaatimuksista tingitä. Kansallinen ohjelma luonnon monimuotoisuuden strategiasta tulee saada valmiiksi mahdollisimman pian, jotta maakunnalliset tavoitteet voidaan asettaa selkeästi.

3. Käynnissä ja valmisteilla olevat olennaiset prosessit

3.1 Ennallistamisasetus

Elokuussa 2024 voimaan astunut EU:n ennallistamisasetus asettaa jäsenmaille sitovia tavoitteita luonnon tilan parantamiseksi aina vuoteen 2050 saakka. Ennallistamisasetuksen tavoitteena on parantaa luonnon tilaa laajasti eri ympäristöissä sekä suojelualueilla että niiden ulkopuolella. Luontokatoa ei voi pysäyttää vain lisäämällä suojelualueita, vaan myös luonnon talouskäytön ekologista kestävyyttä on parannettava. Ennallistamisasetuksen mukaisesti jäsenmaiden tulee ennallistaa tai palauttaa luontoarvoja kaikissa elinympäristöissä niin, että luonnon ekologinen hyvä tila voidaan saavuttaa jo sovitun mukaisesti. Ennallistaminen ei siis tarkoita pelkästään suojelua, vaan myös tapoja vahvistaa luontoarvoja. Ennallistettava alue voi säilyä talouskäytössä tai vaikkapa osana kaupunkiympäristöä.

Parhaillaan Suomessa, kuten muissakin jäsenmaissa, on käynnissä asetuksen toimeenpanoa varten kansallisen ennallistamissuunnitelman laadinta. Kansallinen suunnitelma määrittelee muun muassa keinot asetuksen tavoitteiden saavuttamiseksi. Suomella on elokuuhun 2026 asti aikaa valmistella oma ennallistamissuunnitelmansa esitettäväksi EU-komissiolle. Suunnitelma valmistellaan viidessä eri teemaryhmässä sekä projektiryhmässä, joita vetävät ympäristöministeriön ja maa- ja metsätalousministeriön asiantuntijat.

Ennallistamisasetus jättää jäsenvaltioille liikkumavaraa asetuksen toimeenpanossa, ja asetusta voidaan toimeenpanna esimerkiksi vapaaehtoisin keinoin.

3.2 Alueelliset LUMO-ohjelmat

Valmisteilla oleva kansallinen luonnon monimuotoisuuden strategia (KLMS) ohjaa luonnon suojelun, ennallistamisen ja hoidon politiikkaa sekä pyrkii pienentämään luonnon monimuotoisuuteen kohdistuvia

paineita. Strategia sisältää kansalliset tavoitteet sekä toimenpiteet luontokadon pysäyttämiseksi ja luonnon monimuotoisuuden tilan kääntämiseksi elpymisuralla. KLMS:n laatimisesta säädetään luonnonsuojelulain (9/2023) 13 §:ssä. Samassa pykälässä säädetään myös mahdollisuudesta laatia alueellisia toimeenpanosuunnitelmia:

"Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus voi laatia alueelleen 1 momentissa tarkoitettua luonnon monimuotoisuusstrategiaa ja toimintaohjelmaa koskevan luonnon monimuotoisuuden toimeenpanosuunnitelman. Toimeenpanosuunnitelman laatimisessa tulee varmistaa riittävä vuorovaikutus alueen keskeisten toimijoiden kanssa.

Strategian ja toimintaohjelman sekä alueellisen toimeenpanosuunnitelman valmistelun ja seurannan tulee perustua parhaaseen käytettävissä olevaan tieteelliseen tietoon. Valmistelussa on otettava huomioon ilmastolain (423/2022) 9–12 §:ssä tarkoitetut suunnitelmat."

Vaikka KLMS:n valmistelu on edelleen kesken, on alueellisten toimeenpanosuunnitelmien, tai LUMO-ohjelmien, valmistelu aloitettu lähes kaikilla alueilla. [Priodiversity LIFE -hankkeessa](#) laaditaan LUMO-ohjelmat yhteensä kahdeksaan maakuntaan: Etelä-Karjala ja Kymenlaakso, Lappi (aloittaa hankkeessa 2026), Pirkanmaa (nykyisen LUMO-ohjelman päivitys), Pohjois-Pohjanmaa, Pohjois-Savo sekä Satakunta ja Varsinais-Suomi. Muulla rahoituksella LUMO-ohjelmia laaditaan lisäksi seitsemässä maakunnassa (aloitus 2024/2025): Etelä-Pohjanmaa ja Pohjanmaa, Uusimaa, Kainuu, Keski-Suomi ([LUMOAVA](#) Luonto- ja ilmastotiedolla johtaminen), Pohjois-Karjala ja Päijät-Häme. Neljässä maakunnassa työtä ei ole vielä aloitettu: Ahvenanmaa, Etelä-Savo, Kanta-Häme ja Keski-Pohjanmaa.

LUMO-ohjelmat ovat uusi merkittävä työkalu luontokadon torjunnassa ja niiden laadintaa raamittavat kansainväliset ja kansalliset sopimukset ja strategiat. Maakunnalliset LUMO-ohjelmat tehdään laajassa sidosryhmätyössä alueen keskeisten toimijoiden kanssa. Ohjelmat kokoavat yhteen tiedon maakunnan luonnon nykytilasta sekä siihen kohdistuvista paineista. LUMO-ohjelmissa määritetään maakunnalliset tavoitteet monimuotoisuuden edistämiseksi ja turvaamiselle, sekä toimenpiteet, joiden avulla luonnon monimuotoisuuden väheneminen pysäytetään. Nämä toimenpiteet käsittävät mm. ennallistamis- ja hoitotoimia sekä monimuotoisuuden lisäämistöimien suosituksia ja ohjeita. Laadinnassa käytetään parasta käytettävissä olevaa tieteellistä tietoa.

Priodiversity LIFE -hankkeen alla tehtävät LUMO-ohjelmat nostavat vahvasti esiin monimuotoisuusverkostot luontokadon torjunnassa ja painottavat toimien kohdentamisen merkitystä kustannusvaikuttavuuden kasvattamisessa.

Luontokunnat-verkosto on perustettu tukemaan kuntia niiden luontotyössä sekä mahdollistamaan verkostoitumista muiden kuntien kanssa. Luontokunnat-verkosto tehostaa kuntien monimuotoisuustyötä ja edistää hyvien käytäntöjen omaksumista esimerkiksi luontopolkujen rakentamisessa, vieraslajien torjunnassa ja luontoarvojen huomioimista kaavoituksessa.

3.3 Muita oleellisia prosesseja

3.3.1 Biotalousstrategia

Biotalousstrategian keskeisenä tavoitteena on luoda kestäviin ratkaisuihin perustuvaa taloudellista kasvua ja työpaikkoja tuottamalla mahdollisimman korkean arvonlisän tuotteita ja palveluita ja siten synnyttää hyvinvointia koko Suomelle. Tavoitteena on myös lisätä materiaalien resurssiviisasta käyttöä ja kierrätystä sekä hyödyntää sivuvirtoja sekä vähentää riippuvuutta uusiutumattomista – erityisesti fossiilisista – raaka-aineista. Jotta strategian toteutus olisi mahdollista, tulee myös varmistaa uusiutuvien luonnonvarojen uusiutumiskykyä, ekologista kestävyyttä ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta.

Biotalousstrategian taloudellinen tuotos on kasvanut ensisijaisesti perinteisesti tuotantomääriä kasvattamalla. Tulevaisuudessa tulee kuitenkin korostaa entistä enemmän arvonlisää tuottavia investointeja ja tuotantoa. Huoli muuttuvasta ilmastosta ja biologisen monimuotoisuuden vähenemisestä haastaa biotalouden, sen raaka-aineiden hankinnan ja tuotteiden elinkaaret. Investoiminen uusiin, resurssitehokkaisiin prosesseihin tarjoaa merkittävän potentiaalin lisätä sekä kokonaistuotantoa että biotalouden nykyisten resurssien käytön arvoa. Monipuolinen palveluliiketoiminta on muodostunut merkittäväksi osaksi biotalouden arvonlisän tuotantoa.

3.3.2 Keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelma, KAISU

Lähtökohtaisesti ilmastotavoitteiden saavuttamisella arvioidaan olevan myönteisiä ympäristövaikutuksia, kun ilmastomuutoksen hillinnällä onnistutaan ehkäisemään mittavia, osin peruuttamattomia ja ennalta arvaamattomia vaikutuksia ympäristöön mukaan lukien luonnon monimuotoisuuteen ja yhteiskuntaan. Uusiutuvan energian ja muun infrastruktuurin rakentamiseen sekä muun muassa sähköautojen ja biopolttoaineiden tuotantoon ja käyttöön liittyy kuitenkin luonnonvarojen kulutusta, mikä osaltaan vähentää saavutettavia ympäristöhyötyjä.

Merkittävimmät ilmastotoimien ympäristövaikutukset kohdistuvat kasvihuonekaasupäästöihin, ilmastomuutokseen, ilmansaasteisiin, luonnon monimuotoisuuteen, metsien hiilinieluihin ja vesistöihin. Ilmastomuutoksen vaikutusten voimistuminen voi vaikeuttaa hillintätoimien toteutusta esimerkiksi ekosysteemien heikentymisen myötä sekä erilaisten energian tai raaka-aineiden toimitusketjuihin kohdistuvien häiriöiden kautta lisäten kustannuksia ja toimintaympäristön epävakautta.

3.3.3 Kansallinen metsästrategia ja alueelliset metsäohjelmat.

Alueelliset metsäohjelmat ovat lakisääteisiä maakunnallisia metsäsektorin kehittämissuunnitelmia ja työohjelmia. Ne edistävät metsien hyödyntämistä monipuolisesti ja kestävästi siten, että paikalliset lähtökohdat, kehittämistarpeet ja tavoitteet otetaan huomioon. Metsäohjelmat toteuttavat EU:n ja Suomen tavoitteita muun muassa luonnon monimuotoisuuden lisäämisestä, ilmastomuutoksen hillinnästä ja maaseudun kehittämisestä.

Maakunnalliset metsäneuvostot ovat käynnistäneet vuoden 2024 lopulla vuosina 2026–2030 toteutettavien alueellisten metsäohjelmien valmistelun. Metsäohjelmien keskeinen tavoite on lisätä metsien monipuolisen ja kestäväen käytön kautta hyvinvointia metsistä ja metsille. Alueelliset metsäohjelmat myös tukevat Kansallisen metsästrategia 2035:n toimeenpanoa ja toteutusta.